Joyce Roodnat

Dans in de keuken, in bed en in bad

Ik wil niet online, ik wil echt, schreef ik, bokkend tegen de berg kunst die zich elektronisch meldt. Het is surrogaat. Maar ook leerzaam. Volg één zo'n virtuele museumtoer en je weet weer wat een bezoekje aan een museum waard is.

Nog steeds wil ik 'echt'. Maar wat 'echt' is, begint te schuiven. Echt is toch echt die film van fotograaf Kadir van Lohuizen. Hij spurt met zijn videocamera door het Covid19-verlaten centrum van Amsterdam. Zijn *Amsterdam 2020* is een re-enactment van een oude film van Ed van der Elsken. Een hommage, dus. Maar hij verbeeldt óók hoe corona Amsterdam in stilte smoort. Geen tram te zien, zelfs de duiven op de Dam zijn weg. Het is een prachtig werk, voor iedereen te zien op videokanaal vimeo, ook over twintig jaar als niemand meer weet hoe het voelde, die schijndode stad, alleen nog maar mooi voor zichzelf. Deze film levert iets nieuws en zonder corona was hij er niet geweest. Net als de dagelijkse *Hauskonzerte* van pianist Igor Levit (op Twitter, ik blijf ze volgen, ze worden steeds strijdlustiger). En net als de magnifieke videoproductie van *les danseurs de l'Opéra de Paris*.

In een flitsende montage zie je het verhaal van dansers in quarantaine. Dans aan het aanrecht, dans in de vensterbank, dans in bed en in bad. Twee dansers op hun balcon, een ballerina met een kleuter die door haar benen in plié kruipt. De film is van de hand van de cineast Cédric Klapisch, en die weet dat filmmaken meer is dan wat leuke beelden aan elkaar plakken. Hij regisseerde strak, hij monteerde zwierig, hij koos de beste muziek: geen melancholiek stukje *Zwanenmeer* maar de strijdlustige 'dance of the knights' uit Prokovjevs *Romeo en Julia*. Zijn video ontroert door de veerkracht waarmee de dansers hun rouw overstemmen. Maar hij raakt des te scherper doordat de film óók ons aller leven onder virusdominantie verbeeldt. Klapisch en de dansers bewijzen wat kunst vermag: ze laten het onzichtbare zien.

Met oog op de toekomst moeten de kunsten nu ook het ondenkbare denken. Een beetje aanpassing kan het antwoord niet zijn. Een zaal met her en der plukjes publiek werkt niet, het zal radicaal anders moeten. Gooi die ruimtevretende stoelen eruit, verplaats de actie naar het midden van de zaal, zet het publiek eromheen in anderhalvemeter-vakken, staand of op klapstoeltjes. Zo kun je met meer naarbinnen en ben je meer samen. En dan kan een groot orkest wél met zijn allen spelen - ja, dat klinkt anders, maar anders is beter dan niets. Dansers die samen in quarantaine blijven, kunnen samen in een stuk. Theater werkt allang met acteurs per videoverbinding, breid dat uit. En hoera voor de drive-in-bioscoop. Ik zal de eerste zijn die daar binnen rijdt. Voor welke film dan ook.

Uit de coronavideo van '**les danseurs de l'Opéra de Paris**'.

MUZIEK BIJ POËZIE

Componist Tom America heeft muziek gemaakt bij veertien gedichten van de Vlaamse dichteres Delphine Lecompte. „Dit is wat ik zocht, nu komt alles samen."

Door onze redacteur **Arjen Ribbens**

De componist en de onwillige dichteres

Een lankmoedige dadaïst. Met die milde omschrijving kreeg de Nederlandse componist Tom America (1949) een plekje in het rauwe poëtisch universum van de Vlaamse dichteres Delphine Lecompte (1978).

America viel zeven jaar geleden als een blok voor Lecomptes poëzie toen zij in zijn woonplaats Tilburg optrad. Haar stem kwam ontzettend bij hem binnen, zegt hij. „Haar serene wijze van voordragen, in contrast met die vaak heftige inhoud. Dat prachtige Vlaams en die onwaarschijnlijke taalbeheersing. Het was helemaal mijn soort poëzie. Prachtig materiaal om als componist mee aan de slag te gaan."

Ongevraagd besloot America een op YouTube gevonden voordracht van Lecompte - van haar gedicht 'Freaks en fazanten in De Panne' - op muziek te zetten. Toen de dichteres enthousiast reageerde op het resultaat, ontstond een zes jaar durende Vlaams-Nederlandse samenwerking, die recent uitmondde in de cd *Wonden en brutaliteit*. Daarop heeft America veertien gedichten van Lecompte getoonzet.

Voor wie de poëzie van Lecompte niet kent: zij publiceerde negen bundels met lange, verhalende gedichten, waarin ze vat probeert te krijgen op de vele gruwelijkheden uit haar leven. Het is poëzie, zoals de Belgische schrijver en dichteres Carmien Michels constateerde, „op de rand van het ongemakkelijke, het beschamende, het perverse en het absurde". Zelf dichtte Lecompte in het titelgedicht van de cd: „Ik besta uit wonden en brutaliteit/ En in mijn gedichten worden de wonden soms wonderen."

Voor overleg met Lecompte reisde America wel veertig keer naar haar woonplaats Brugge. In zijn auto („een fijne opnamestudio") sprak de dichteres de geselecteerde gedichten in. Met de opnamen ging America thuis in zijn studio aan de slag.

America is een randfiguur in de muziek, hij heeft min of meer zijn eigen genre geschapen. Net zoals de kunstenaars van de kunstbeweging Dada deden - Lecomptes bijnaam 'de lankmoedige dadaïst' komt niet uit de lucht vallen - geeft America nieuwe betekenis aan wat er al is, in zijn geval gesproken taal.

Daarmee begon hij halverwege zijn carrière als popmuzikant. Het prille begin was een lied uit 1986, over de eerste boterham met kaas die hij als kind at. Een tweegesprek over die boterham met zijn moeder lag aan de basis van het lied. Later schreef America arrangementen bij een onbegrijpelijke toespraak van minister Elco Brinkman, stemmen die hij in volkswijken had opgenomen, bij fragmenten uit interviews van het radioprogramma *Kunststof*, om uiteindelijk te gaan componeren bij dichterlijke declamaties, onder anderen van Tonnus Oosterhoff en Remco Campert.

Zijn album met Lecompte is het slotakkoord, zegt America. Alles wat hij de afgelopen veertig jaar is gaan begrijpen over spraakmelodie kon hij in dit album kwijt. „Dit is wat ik zocht, nu komt alles samen", zegt hij.

Hoe doet u dat, van gesproken taal muziek maken?

„Het concept is eenvoudig: alle muziek zit in de voordracht besloten. Daar reageer ik op. Ik begin altijd met een boekhoudklusje: lettergreep voor lettergreep bepaal ik het tempo, de ritmiek en de toon van een stem. Van daaruit ontstaat al het andere. Als ik de tekst heb opgeknipt in maten, ga ik op zoek naar de harmonieën. Dat is het begin van het creatieve proces.

„Ik maak alle muziek zelf. Ik speel op mijn Fender-piano, mijn gitaar en mijn bas. De percussie sample ik uit bestaande muziek. Ook voeg ik soms sferische geluidsopnamen toe. Als Lecompte dicht over het strand hoor je opnamen van de zee, van golfslag en meeuwen."

Op 'Wonden en brutaliteit' klinken soms ook harde onduidelijke klanken.

„Mijn lawaaigeluiden. In Delphines poëzie zit veel geweld en grimmigheid. Daar ben ik passende geluiden bij gaan maken. Pandeksels tegen elkaar, stukken hout, een omvallende kast. Soms was het echt zoeken naar het juiste geluid en heb ik wel zes keer iets anders geprobeerd."

In 1997 maakte u de cd 'tjielp tjielp', met bewerkingen van de gedichten van Jan Hanlo. Die droeg u deels zelf voor. Is er veel verschil met uw huidige werkwijze?

„Ik denk dat ik toen nog veel dichter bij het normale lied stond. Al was ik wel al afscheid aan het nemen van de conventies van de popsong. Daarna ben ik me steeds meer met *readymades* gaan bezighouden, met stemgeluiden die ik overal vandaan haalde. Het is een weg die ik strompelend aflegde en die er vanaf 2013 toe leidde dat ik me op de stem en de poëzie van Delphine Lecompte kon richten. Zonder de voortrajecten had ik nooit een complex gedicht als 'Nu ik eindelijk gelovig ben', met al die maatwisselingen, kunnen bewerken.

„Neil Young heeft eens een mooi betoogje over songschrijven gehouden. Daarin zei hij dat liedjes net konijnen zijn. Je moet voorzichtig zijn, ze niet bang maken. Als liedjes te voorschijn komen en je wacht ze met een geweer op, dan vluchten ze direct hun hol weer in. Zo is het maar net."

Heeft u geen wensen meer na dit 'slotakkoord'?

Na lang nadenken: „Vijf jaar geleden heb ik Remco Camperts gedicht 'Licht van mijn leven' op muziek gezet. Zijn laatst verschenen bundel, *Mijn dood en ik*, zou ik graag op muziek zetten. Net als Lecompte is Campert een fenomenale voordrachtskunstenaar. En zijn breekbare stem zit zo dicht bij waar het in die gedichten over gaat."

CD: **Wonden en brutaliteit**, 14 gedichten van Delphine Lecompte getoonzet door Tom America. Brokkenrecords, €15,00 via tomamerica.nl en brokkenrecords.nl

FOTO PAUL BOGAERS

Componist Tom America met op de achtergrond een portret van dichter Delphine Lecompte.

Geen succes blues

Ik blijf het liefst in Brugge, bij mijn pooier en mijn honden
Anderen mogen in het spotlicht staan, anderen zijn mooi,
Anderen hebben stijve kuiven en onweerlegbare diploma's
Ik koop het liefst te krappe schoenen, dan zie ik af
En afzien is boetedoen, en boetedoen is noodzakelijk wanneer je
een hoer bent.

Ik eet het liefst monochroom voedsel, geel en glijdend
Anderen mogen op restaurant gaan, anderen zijn gulzig,
Anderen hebben toffe strotklepjes en koddige bavetten
Ik drink het liefst witte wijn, dan word ik nostalgisch
En nostalgisch worden is minder gênant dan stikken in je eigen braaksel.

Ik lees het liefst boeken van negentiende-eeuwse
Engelse mijnwerkerszonen, Welsh mag ook
Anderen mogen geloven in de nieuwe hype, anderen zijn meelopers,
Anderen hebben een onderbouwde mening en Russische quotes
Ik schrijf het liefst kwade overdadige gedichten, dan word ik gelezen
En gelezen worden is veel prettiger dan gefrustreerd te zijn.

Maar sinds gisteren ben ik opnieuw aan het verliezen
Ik kan ertegen, ik ben er goed in; zelfs de jutezakwedstrijd
Door mijn moeder gekocht voor mijn negende verjaardag
moest ik weggeven aan guitige Lori
Die nu in een interimkantoor werkt en 's avonds klaagt
tegen haar tropische vissen
Omdat haar vent het te druk heeft met het morsen op
luiersekssites en foto's van tochtige alpaca's.

'Whatever floats his boat', zegt Lori dapper op het toilet
Ze heeft net een skalaar met lepreuze schubben doorgespoeld
Ze is haar guitigheid kwijtgeraakt, ze denkt aan mij
Vorige week zag ze mij staan in de krant, een mini-interview
Met een klein fotootje van mijn kop die soms meevalt op kleine fotootjes.

Ze zoekt mijn contactgegevens op het internet
Ze mailt mij, ik mail haar niet terug
Ik mail het liefst niemand, mijn pooier zegt: 'Houden zo!'

Delphine Lecompte

Dit is een van de gedichten die Tom America op muziek zette.

Lecompte over de cd: 'Ik voel me misbruikt'

„Smaakvol, maar tevens volstrekt onnodig." Dat vindt Delphine Lecompte van de muzikale bewerkingen van haar gedichten door Tom America. De Vlaamse dichteres laat desgevraagd per mail weten dat ze zich jarenlang vergeefs tegen het project van de componist heeft verzet. „Tom America is tiranniek en hardnekkig (een beetje zoals een virus, of als een bullebak in schapenvacht). Ik denk dat mijn voordracht het best tot zijn recht komt zonder storende deuntjes op de achtergrond. Mijn moeder houdt van de cd. Ik zal de cd niet beluisteren, omdat ik het niet genietbaar vind om mijn eigen stem te horen; ik ben immers geen narcist!"

Haar omschrijving van Tom America als een lankmoedige dadaïst, moeten we niet te serieus nemen, schrijft Lecompte.

„In werkelijkheid vind ik hem een opportunist en een prutser; hij gebruikt bestaand werk en schept niets nieuws. Het is moeilijk om daar bewondering of ontzag voor op te brengen."

De samenwerking met de componist verliep volgens Lecompte erg moeilijk, met grote conflicten en lange stiltes. „Tom America is erg luid en opdringerig; ik voelde me vaak gebruuskeerd, en zelfs gebruikt. Ik heb de samenwerking enkele keren opgeblazen. Ik denk dat ik van pure uitputting en lamlendigheid (en om van hem af te zijn) uiteindelijk heb gezegd: doe maar, ga je gang. Ik klink nu wellicht erg ondankbaar, korzelig, en hardvochtig. Het zij zo!"

America reageert toegevend op de kritiek. „De kruidigheid van Delphine's gerechten is heel pittig. Deze reactie past bij haar."